

IDEEA DE EUROPA ȘI IDEALUL PĂCII

VASILESCU Grigore,

doctor habilitat, profesor universitar,

Universitatea de Stat din Moldova

Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative,

Departamentul Relații Internaționale

The article analyzes and discusses some issues related to the idea of Europe and the ideal of peace as the most important component of this idea. It explains how European idea appeared and was developed during the centuries and how this idea deals with the idea of peace. It shows also the connections between the realizations of idea of peace with Europeanization of Europe today and with some new problems, which appears in contemporary Europe such as Russian question, Ukrainian question, migrant crisis.

Keywords: peace, Europe, Europeanization, European enlargement, conflicts, migrant crisis.

Actualele procese integraționiste europene, construcția europeană, integrarea europeană, unificarea europeană – toate acestea își au originile în renumita **Idee de Europa** sau **idee europeană** (sau, așa cum s-a mai înaintat și s-a scris pe parcursul secolelor, ideea unității europene, ideea organizării europene, ideea integrării europene etc.). Având o istorie aparte, multiseculară, această idee, descrisă, cercetată, analizată de mai mulți autori, inclusiv din arealul românesc [1, 2, 3, 4, 5] (nemaivorbind de faptul că tema ideii europene este pe larg explorată în numeroase cercetări ale autorilor occidentali), a inspirat pe parcursul secolelor multe generații de gânditori, filosofi, politicieni, oameni de stat din diferite state europene și din diferite timpuri. Alexandru Duțu în lucrarea *“Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene”*, de altfel una din cele mai bune în domeniu, examinează detaliat apariția și evoluția ideii de Europa, începând cu antichitatea, ca spațiu unic geografic, teritorial, apoi cu perioada medievală, ca spațiu unic spiritual, confesional, religios, continuând cu epoca Renașterii, ca spațiu unic cultural, civilizațional, mai departe cu perioada modernă, ca spațiu comun științific, filosofic, apoi ca spațiu unic politic etc. În general, pe parcursul secolelor ideea de Europa a fost dezbătută din diferite unghiuri, puncte de vedere, perspective etc.

Întrebările “Ce este Europa?” și “Câte Europe sunt în Europa?” au devenit unele din cele mai discutate în cercurile intelectuale, științifice, politice, iar tema „Europele din Europa” a atras și atrage până azi atenția nu numai a specialiștilor, dar și a diferitor cercuri culturale. Despre câte și mai câte Europe

numai nu s-a vorbit și s-a scris: Europa creștină (Respublica christiana), Europa umanistă (Respublica letteraria), Europa Luminilor, Europa revoluționarilor și a națiunilor, Europa uniformă și a diversității, din alt punct de vedere – „cele 4 Europe”, sau „cele 3 Europe”, sau „Europa celor 6”, Europa Occidentală, Europa răsăriteană, Europa Centrală, Europa de Sud-Est, Europa Balcanică, Europa catolică, sau Europa ortodoxă etc., etc. – iată doar o mică trecere în revistă a câtor și câtor Europe evidențiate și descrise...[4, 5, p.45-154]. Până la urmă, întrebarea despre „Ce este Europa” a rămas până azi deschisă, continuându-se să se caute și să se găsească noi și noi răspunsuri.

Totuși, dintre toate interpretările, toate sensurile, semnificațiile ideii de Europa aproape că de la începuturi și cu cât mai departe în istorie tot mai mult, îndeosebi din epoca Renașterii și mai departe, după ce Europa a devenit scena multelor și multelor războaie, inclusiv celor două conflagrații mondiale, Europa a fost și este interpretată ca spațiu al păcii. **Ideea de pace** a devenit fundamentală pentru Europa. Mai multe proiecte europene din secolele XII, XIII, XIV, XV, XVI aveau ca idee centrală ideea de pace, aceasta fiind descrisă în termeni de alianță, propriu zis pace, concordie, fraternitate a statelor creștine etc. Aproape toate aceste proiecte a unei Europe comune, unite, lucrările care se scriau pe această temă erau consacrate modalităților asigurării păcii prezente și viitoare pe continent. Vom aminti aici de ideea juristului Pierre Du Bois (1250-1320), exprimată în idealul său de realizare a păcii între națiunile creștine, de inițiativa lui Dante Alighieri, care în 1308 în lucrarea sa „De Monarchia” se pronunța pentru pacea universală a unității creștine, de multe alte idei, proiecte, propuneri. Vom aminti și de Proiectul abatelui de Saint-Pierre, care s-a bucurat și de aprecierea lui Gottfried Wilhelm von Leibniz (1646-1716), filosof, promotor al enciclopedismului, ecumenismului, federalismului și universalismului, și care adauga la aspectele politico-juridice, preponderente la abatele de Saint-Pierre, și cele privitoare la o Academie Europeana, care să grupeze savantii continentului și să coordoneze căutările privind o limba universală. El propune, de asemenea, ideea unui tribunal catolic european, cu centrul la Lucerna, prezidat de Papa, care să medieze între principii Europei, să asigure contribuția lor comună la lupta antiotomană și să atragă Rusia, în numele ideii creștine, ca un posibil liant între Europa și China. Inițiativa abatelui de Saint-Pierre este și unul din cele mai cunoscute proiecte de instaurare a păcii generale, care a devenit un important punct de referință pentru generațiile epocii luminilor. Elaborat în 1712 de către abatele de Saint-Pierre, membru al Academiei franceze din anul 1695, exclus în 1710 datorită criticilor aduse regelui Ludovic al XIV-lea, participant la Congresul de pace de la

Utrecht din 1712 merit a pune capăt îndelungatelor războaie europene declanșate de Franța. Proiectul său, intitulat Proiect pentru o pace perpetuă, care a mai cunoscut trei ediții în 1713, 1717 și 1729, își propunea eliminarea războiului ca mijloc de rezolvare a diferendelor cu ajutorul unor tratate de pace, de garantare a granițelor teritoriale și comerciale, care să asigure echilibrul de forțe.

Așadar, începând cu marii umaniști ai Renașterii, cu Dante și mai departe până la Erasm din Rotterdam, „principele umanismului”, un adevărat cetățean al Europei, ideea păcii, a echilibrului între state a devenit centrală în dezbaterile privind Europa, europenitatea, europenismul. Sigur că pe parcursul istoriei la ideea de pace s-au adăugat multe alte idei – ideile de libertate, bunăstare, prosperitate, dreptate etc. Dar ideea de pace, mai ales după cel de al doilea război mondial, a rămas una fundamentală, de bază pentru prezentul, dar și pentru viitorul european. Mai mult ca atât, ideea de pace în Europa postbelică, cu contribuția părinților fondatori ai Europei unite, a devenit una fondatoare, esențială. Despre aceasta scrie destul de convingător Romano Prodi, fostul președinte al Comisiei Europene, în cunoscuta sa lucrare “O viziune asupra Europei”. “Ne numărăm printre țările care au pus bazele ideii postbelice de Europa. Părinții fondatori ai Europei ne-au lăsat o mare moștenire morală și politică: ideea integrării europene ca rațiune a stabilității, civilizației și păcii între popoare. Europa ca defensor pacis. Continentul pe care, contrar spiritului său, se consumaseră unele dintre cele mai grave catastrofe ale istoriei ar fi trebuit și ar fi putut constitui pentru părinții noștri, în măsura recăștigării spiritului său luminat și creștin, un bastion al păcii și dezvoltării popoarelor”[6, p.60]. Și tot Romano Prodi: “Țelul părinților fondatori ai Europei era pacea, după secole de război: după un drum de mai multe decenii, pacificarea vechiului continent – esența proiectului lor – este un obiectiv pe deplin realizat. Astăzi intrăm într-o nouă eră, în care Europa trebuie să-și asume responsabilități directe mai mari în gestionarea relațiilor internaționale”[6, p.39]. După părerea lui Romano Prodi, astăzi nu numai că este realizată ideea de pace, dar aceasta este acum strâns legată cu cea a **europenizării Europei**. Vorbind despre importanța, necesitatea și semnificația închiderii definitive a unui capitol de divizare artificială a continentului, oficialul european scria: „Astăzi este posibilă inițierea completă a procesului de europenizare a Europei. Acest lucru a fost amintit de papa Ioan Paul al II-lea în apelul său de la Gniezno, din 3 iunie 1997, când, în fața mormântului Sfântului Adalbert, în prezența șefilor de stat ai Europei Centrale și de Est, a cerut europenilor să „se angajeze ferm într-o colaborare constructivă, pentru consolidarea păcii între ei

și în jurul lor, să nu lase nici o națiune, nici măcar pe cea mai lipsită de putere, în afara ansamblului pe care îl construiesc!”[6, p.63].

Cu părere de rău, optimismul lui Romano Prodi nu prea s-a adeverit, pentru că mai rămân și azi națiuni în afara procesului de europenizare, de includere a statelor europene în ansamblul pe care Europa îl construiește. Este vorba, în special, de marea națiune rusească – cea mai importantă parte a lumii slave – una din componentele europenității! Mai mult ca atât. Nici în privința că obiectivul pacificării continentului european este pe deplin realizat Romano Prodi nu prea a avut dreptate. Aceasta pentru că idealul, însăși ideea păcii ca cea care a fost și este definitivă, fundamentală și edificatoare pentru Europa unită rămâne și azi o sarcină, o prioritate, o valoare supremă, pentru care trebuie de luptat și care încă mai trebuie realizată. Da, este adevărat că ideea de pace ca lipsă de război în Europa unită este în cea mai mare parte realizată. De la crearea comunităților europene și a Uniunii Europene încoace pe continentul european, cel puțin în spațiul european comunitar, nu mai avem războaie. Dar, noțiunea de pace nu înseamnă doar lipsa războiului. Dintr-o perspectivă și interpretare mult mai largă, noțiunea respectivă include și pacea socială, reducerea la minimum posibil a conflictelor sociale grave etc. Din acest punct de vedere, Uniunea Europeană mai are foarte mult de făcut, având în vedere situația care s-a creat în prezent în majoritatea statelor europene în urma crizei economice, înăsprirea și agravării problemelor sociale etc.

În general vorbind, astăzi, în condițiile înrăutățirii și destabilizării situației în Europa, un rol deosebit de important pe care-l joacă și trebuie să-l joace mai activ Uniunea Europeană este de a păstra pacea, a promova o politică activă de securitate pe continent. Anume despre aceasta scria același Romano Prodi în lucrarea la care ne-am mai referit mai sus: „Există, în fine, încă un motiv pentru care suntem datori să consolidăm Uniunea. La granițele noastre naționale, la granițele Europei există tensiuni și pericole, amenințări la adresa păcii și securității a milioane de oameni. Noi, europenii, nu putem și nu trebuie să ne sustragem datoriei de a aborda în mod responsabil și unitar problemele pe care le pune această situație.” Și continuă autorul: “Avem datoria de a ne asuma rolul corespunzător puterii noastre economice, situației noastre teritoriale, valorilor noastre morale, datorie pe care orice om trebuie să o simtă în fața conflictelor care tulbură umanitatea: aceea de a fi aducător al păcii și împlinitor al dreptății. Noi, europenii, nu ne vom mai putea sustrage multă vreme necesității de a dezvolta o politică externă mai activă decât cea promovată până acum de Uniunea Europeană. Politica apărării comune trebuie să devină o politică a Uniunii. Se impune afirmarea și consolidarea identității europene de

securitate și apărare în cadrul Alianței Atlantice”.[6, p.55]Și tot despre necesitatea păcii pentru Europa contemporană în toate politicile promovate de Uniune: “Astăzi, și în politica externă trebuie să ne proiectăm și să ne realizăm alegerile păstrând în prim-plan perspectiva europeană. Avem datoria să garantăm – respectând alianțele și legătura istorică pe care o avem cu aliații noștri – stabilitatea păcii în zonele învecinate cu noi. Condițiile înseși ale unei dezvoltări echilibrate sunt problemele care trebuie să preocupe Uniunea noastră.”[6, p.56].

Ideea de Europa și idealul păcii, realizarea practică a acestora în condițiile Europei contemporane, după toate cele întâmplate în ultimile decenii – sfârșitul războiului rece, destrămarea urss-ului și a lagărului socialist, noile ostilități dintre vest și est – depinde în mare măsură de felul în care se va continua (sau nu?) **extinderea europeană**, construcția de mai departe a Europei unite, felul în care se vor rezolva problemele apărute între vest și est, inclusiv în legătură cu așa-zisa **problemă rusă**. Pacea în Europa, însăși ideea europeană nu vor putea fi realizate cât de cât pe deplin atâta timp cât Europa continuă să fie divizată, cât există spații, teritorii, state care nu participă la procesele europene, cele de construcție europeană. Astfel, extinderea europeană continuă să rămână nu doar o provocare, dar și o necesitate stringentă. Anume la problema extinderii europene și relaționarea cu Rusia atrăgea atenția același Romano Prodi, pe care îl vom mai cita odată: „Miza extinderii este flacăra păcii continentale. Nu cred că aceasta va provoca neînțelegeri cu Rusia. Este mai probabil să apară o situație de instabilitate dacă problema nu va fi rezolvată – pentru că politica, la fel ca fizica, are oroare de vid. Problema rusă o constituie mai degrabă dezmembrarea sa internă, prăbușirea structurilor ei economice și politice, lipsa unui „pact social” capabil să țină țara unită.”[6, p.82].

Da, avea dreptate autorul citat mai sus în ceea ce privește faptul că extinderea europeană și pacea continentală sunt lucruri strâns legate între ele, procese care se corelează. Aceasta pentru că pacea pe continentul european, însăși ideea și idealul de adevărată Europă, pot fi realizate cu condiția extinderii pe tot arealul european a valorilor și principiilor fundamentale europene, indiferent de faptul dacă vre-o țară face sau nu face parte din Uniunea Europeană. Este vorba de cel puțin acceptarea acestor valori și principii, punerea lor în practică, aceasta mai ales cu referință la țările ex-sovietice, în special la Rusia, care, probabil, niciodată, cel puțin în viitorul previzibil, nu va pune problema aderării la spațiul comunitar. Din păcate, Romano Prodi nu prea a avut dreptate în privința că extinderea europeană nu va crea neînțelegeri cu Rusia. După cum vedem, este vorba nu doar de neînțelegeri. Rusia, prin

declararea spațiului ex-sovietic ca fiind zona sa de interes geopolitic, se opune categoric, prin toate căile și mijloacele posibile extinderii în continuare a Uniunii Europene spre Est, recurgând nu doar la mijloace diplomatice, dar și la acțiuni economice, politice și chiar militare – embargouri, crearea de conflicte, anexări de teritorii, război nedeclarat etc. Toate acestea desigur n-au putut să nu creeze nu doar neînțelegeri, dar și o nouă instabilitate pe continent, noi linii de demarcări în Europa, noi tensiuni, crize, ajungându-se de fapt la o situație aproape similară cu cea din perioada războiului rece. În ceea ce privește situația din interiorul Rusiei până ce nu asistăm nici la o dezmembrare a acesteia, nici la o prăbușire a structurilor sale economice sau politice, deși nu s-ar putea spune că această situație este excelentă. Pe de altă parte însă credem că nu mulți s-ar găsi care ar dori o instabilitate și o prăbușire de proporții în Rusia, pentru că aceasta ar duce la urmări imprevizibile. Dar ceea ce ar fi strict necesar pentru continuarea proceselor integraționiste europene, pentru consolidarea păcii continentale, a democrației fără îndoială ar fi europeanizarea Rusiei, revenirea acesteia la europenitate, la valorile și principiile europene, la crearea și consolidarea cărora Rusia de fapt a contribuit pe parcursul secolelor.

Extinderea europeană ca proces care poate asigura realizarea practică a ideii de Europa și a idealului păcii pe continent s-a mai ciocnit în partea sa estică cu o problemă serioasă – **problema ucraineană**. Aici a avut perfectă dreptate Romano Prodi, care încă în 1999 în aceeași lucrare citată de mai multe ori mai sus scria: „Din punct de vedere strategic, se evidențiază în schimb rolul unei țări pe nedrept neglijate până acum și care va reprezenta cheia relațiilor dintre Occident și Rusia. Este vorba despre Ucraina, unde se va da măsura voinței de colaborare sau de confruntare între NATO și Rusia.”[6, p.82]. Într-adevăr, ceea ce se întâmplă în prezent în Ucraina și în jurul acesteia a devenit de-a dreptul cheia și măsura relațiilor dintre Vest și Est, dintre Occident și Rusia. După cunoscutele evenimente din Ucraina, venirea la putere a forțelor pro-europene și declararea cursului euro-atlantic al țării, Rusia a trecut la acțiuni deschise și hotărâte cu scopul de a împiedica realizarea acestui curs. În aplicare a fost pus nu doar un război economic, dar și acțiuni politico-militare – anexarea Crimeii, susținerea deschisă militară a separatiștilor din Est, declanșarea unui adevărat război cu numeroase pierderi de vieți umane și distrugerii masive cu o țară și un popor care nu demult era considerat prieten, frate etc. Este o mare tragedie ceea ce se întâmplă și într-adevăr anume în acest punct se vede clar măsura voinței din păcate nu de colaborare, ci de confruntare dintre Occident, Europa, NATO și Rusia. Rezolvarea acestei probleme, reglementarea pașnică a conflictului din Estul Ucrainei nu se întrevide, deși se

depun anumite eforturi, inclusiv politico-diplomatice, mai ales din partea partenerilor europeni. Mai mult ca atât, situația se agravează, are loc și escaladarea, dar și conservarea situației, un fel de transnistrizare a conflictului, transformarea acestuia în unul înghețat, de tipul celui din Republica Moldova, creat de fapt de Rusia cu același scop – de a menține și țara noastră în zona sa de interes, de a împiedica cu orice preț parcursul european – cale aleasă de poporul nostru în coprespundere cu interesele și năzuințele sale istorice, culturale, civilizaționale. A devenit deja clar că până când nu se vor rezolva aceste conflicte așa-zise înghețate, până când nu se va reveni, nu se va trece de la voința de confruntare la voința de colaborare dintre Vest și Est, dintre Occident, Uniunea Europeană, NATO și Rusia situația va rămâne incertă, tensionată, poate chiar critică, ceea ce deloc nu favorizează procesele europene, cele ce țin de realizarea practică a ideii de Europa, a idealului păcii pe continent. La fel, a câta oară a devenit clar cât de importantă este anume și anume pacea pentru rezolvarea de fapt a tuturor problemelor existente, inclusiv a celor de integrare și unificare europeană.

În încheiere am vrea să atragem atenția încă la o problemă care s-a adăugat la problemele și conflictele existente în Europa. Este vorba evident de cea despre care vorbesc și discută acum toți – problema legată de **criza emigranților**. A devenit în prezent una din cele mai mari probleme, amenințări la adresa păcii, liniștii, stabilității, democrației europene. Este ceea ce a creat și continuă să creeze noi amenințări, noi tensiuni deja în interiorul Europei unite. Este ceea ce pune în pericol nu doar pacea în Europa, dar însăși existența culturii, civilizației europene. Este ceea ce, potrivit pronosticurilor pesimiste ale mai multor autori, poate face ca Europa să devină o gigantică Andaluzie [7, p.117-124]. O să aducem aici un fragment mai desfășurat din această lucrare a autoarei Oriana Fallaci pentru a ne convinge cât de gravă este sau, pentru cei care încă nu văd, poate fi această situație: *Și nu mai sunt pitoreștii mauri care acum o mie trei sute de ani invadau Spania și Portugalia, apoi Franța, Sicilia și Italia de Sud. Nu mai sunt bine cunoscuții războinici, care, călărind cai pur-sânge sau cămile, omorând cu iataganele sau cu lăncile, năvăleau în inima Europei, asediind Viena. Sunt indivizi camuflați în profesioniști, în intelectuali, în burghezi, civili deci, în aparență inofensivi, cei care constituie țesutul modern al războinicului sfânt. Sunt oaspeți pe care îi învățăm cum se folosește un computer sofisticat, cum te poți infiltra într-o rețea telefonică sau un complex electronic, cum se gestionează o campanie financiară sau un site Internet. Și, de asemenea, cum se exploatează lumea informației, a mass-media, care, cu minciuni, manipulează creierul persoanelor de bună-credință. De fapt,*

cei mai inteligenți și mai antrenați nu stau în peșterile Afganistanului sau în moscheile Pakistanului... Stau la noi acasă, în Occident. Poartă cravată, spun că respectă creștinismul și acceptă democrația, au excelente raporturi cu partidele noastre politice. Cu sindicatele noastre, primăriile noastre, posturile noastre de televiziune, ziarele noastre. Au excelente relații și cu lumea noastră ecleziastică: cu parohii noștri, cu episcopii noștri, cu cardinalii noștri. Cu alte cuvinte, își fac cuibul în punctele vitale ale culturii noastre și ale existenței noastre cotidiene. Trăiesc în inima unei societăți care îi găzduiește fără să discute deosebiriile dintre noi, îi acceptă fără să controleze intențiile lor rele și fără să penalizeze acțiunile lor rele. O societate care îi protejează cu deschiderea ei mentală, permisivitatea ei, principiile sale liberale, legile sale civilizate. Legi care au abolit tortura și pedeapsa cu moartea. Care nu permit arestarea dacă nu există indicii. Care nu permit începerea unui proces dacă nu suntem apărați de un avocat. Care nu permit condamnarea dacă vina nu a fost demonstrată. Legi, în sfârșit, care permit subterfugii de orice tip. De exemplu, de a anula o condamnare și de a repune în libertate un delicvent. Nu anumitor subterfugii se datorează oare faptul că atâtea fii ai lui Allah intră în țara noastră, se stabilesc aici și tot aici se comportă ca niște stăpâni? În timpul unui sinod pe care Vaticanul l-a ținut la Smirna în 1999 pentru a discuta relațiile dintre creștini și musulmani, un eminent musulman s-a adresat participanților catolici astfel: "Prin democrația voastră, vă vom invada. Prin religia voastră, vă vom domina."... Cruciada în sens invers, cruciada noilor mauri durează de mult timp. Este de acum încolo ireversibilă și pentru a înainta nu are nevoie de armate care să dărâme zidurile Constantinopolului cu lovituri de tun. Cu loviturile de tun în mila noastră, în slăbiciunea noastră, în orbirea noastră, în masochismul nostru, zidurile orașelor noastre au căzut deja: Europa este pe cale să devină o gigantică Andaluzie...

Situația deci este evidentă. Cine nu vede și nu crede în ceea ce se întâmplă, după cum vorbesc și scriu mai mulți autori, își fac iluzii. Marea tragedie a Europei, a culturii europene, despre care scria și Friedrich Nietzsche, marele joc, după expresia lui Jose Ortega y Gasset, în care se joacă destinul politic al Occidentului [8], continuă. A câta oară Europa este pusă la încercare. Va reuși ea să-și realizeze ideea sa proprie, ideea de Europa? Va reuși Europa contemporană să realizeze punctul central al acestei idei – ideea și idealul păcii? Întrebările, din păcate, rămân deschise. Realizarea acestor idei și idealuri depind de foarte multe circumstanțe, împrejurări, condiții atât intra-, cât și extra-europene. Din păcate, în condițiile societății și societăților, și nu numai europene..., de azi nu se întrevide ca o *Planetă a proștilor*, după un renumit

titlu de carte a scriitorului Mihail Verșovski [9], să evolueze într-o Planetă a înțelepților, a inteligenței, a culturii adevărate, a acelor valori pentru care au pledat mai multe generații de scriitori, gânditori, intelectuali europeni. Este o concluzie poate prea izbitoare, prea categorică, prea pesimistă, mai ales că nu ne putem închipui nici în cele mai fantastice imaginații că undeva cândva pe planeta noastră, poate cel puțin în Europa, vor locui doar înțelepți, oameni culți, cu o conștiință și mentalitate demnă de a se numi oameni. Totuși, până ce aceasta este situația cu ideea europeană și cu idealul păcii...

Referințe bibliografice:

1. Adrian Marino. Revenirea în Europa. Edit. Aius, 1996.
2. Al. Husar. Ideea europeană sau noi și Europa, Institutul european, 1993.
3. Andrei Marga. Filosofia unificării europene, Biblioteca Apostrof, 1995.
4. Europele din Europa. Revistă de sinteză. Secolul 20. 10-12/1999. 1-3/2000. București, 2000.5. Al. Duțu. Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene. București: Editura All Educational, 1999.
6. Romano Prodi. O viziune asupra Europei. Iași: Editura Polirom, 2001.
7. Oriana Fallaci. Mânia și orgoliul. București: Ed. Corint, 2011.
8. Jose Ortega y Gasset. Europa și ideea de națiune și alte eseuri despre unele probleme ale omului contemporan. București: Ed. Humanitas, 2002.
9. Mihail Verșovski. Planeta proștilor sau nu aveți cumva un alt glob? Chișinău: Ed. Arc, 2008.